

Куцевська О. С.,

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
завідувач кафедри журналістики та видавничої справи
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»*

Гаврилова Г. Г.,

*магістрант кафедри журналістики та видавничої справи
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»*

ШКОЛИ ВІЙСЬКОВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

Військова журналістика в Україні стала надзвичайно актуальною після подій, пов'язаних з анексією Криму росією в 2014 році та повномасштабною війною, що розв'язала ця ж країна 24 лютого 2022 року.

Сучасна військова журналістика в Україні має декілька особливостей та викликів, по-перше, військова журналістика в Україні має вагомe значення для інформування суспільства про події на передовій, роботу армії та громадянське суспільство. Журналісти виступають свідками подій, розкриваючи факти порушень прав людини та міжнародного права.

По-друге, небезпека для журналістів, – вони можуть стикатися з фізичним насиллям, арештами, іншими формами тиску та навіть, смертю. Захист журналістів і гарантія їх безпеки залишається актуальною проблемою.

По-третє, інформаційна війна. Російська дезінформація та пропаганда стали складною проблемою для військової журналістики в Україні. Медійники повинні бути дуже обачними і критичними щодо інформації, яку вони отримують, і анонсують суспільству.

По-четверте, залучення громадянського суспільства. Українські журналісти співпрацюють із громадськими організаціями та активістами, щоб зібрати і розповсюдити інформацію про конфлікт і його наслідки. Це допомагає збільшити свідомість і мобілізувати громадян на підтримку військових та ветеранів.

По-п'яте, розвиток технологій. Сучасні технології, такі як соціальні мережі та мобільні додатки, дозволяють журналістам швидко поширювати інформацію та зображення з передової. Найбільш розповсюдженими й швидкісними є Телеграм-канали. Це робить журналістику інтерактивною.

Військова журналістика грає важливу роль у сучасних українських реаліях, особливо з урахуванням складної геополітичної ситуації в Україні. Саме військова журналістика є необхідним джерелом інформації для країни, що перебуває в умовах війни. Адже висвітлення останньої з місця подій лягла в першу чергу на плечі журналістів у погонах. І саме вони є першоджерелом інформації про життя українського війська в умовах збройної агресії рф [1, с. 7].

До 2014 року про військових журналістів не говорили вголос, адже Україна не була воюючою країною. На думку деяких дослідників, «з 1991 року до 2014 року такого жанру вітчизняної журналістики як «військова» взагалі не існувало» [2, с. 8]. Це зрозуміло, адже за часи Незалежності, після 1991 року, коли суспільство налаштоване переважно нейтральне чи пацифістично, в нього немає особливої потреби у військовій журналістиці та у військовому дискурсі. Також висловлюється думка, що у такого суспільства «відсутня потреба у медіатизації історичної героїки збройних конфліктів» [2, с. 9], але з огляду на історію становлення української незалежності ми з цим не погоджуємось та вважаємо, що належним чином подана медіатизація героїчних особистостей сприятиме становлення нації.

Поняття «військова журналістика» з'явилося в українському медіапросторі відносно недавно, з початку введення бойових дій на Сході України. Натомість існувало поняття «військова преса» як засоби масової інформації, які розповідають про військо і переважно саме для війська, тобто для військовослужбовців.

На початку 90-х в Україні існували лише кілька друкованих видань у військових округах, а також кілька загальнонаціональних видань, як, наприклад, друковане видання «Народна Армія» (започатковане у 1943 р. як видання Київського військового округу). Згодом Міністерство оборони України започаткувало ще кілька друкованих видань – журнал «Військо України» (1992–2018), часопис «Флот України» (1992–2016) та часопис «Крила України» (існує з 1999 р.).

Оскільки Україна не мала збройних конфліктів, а брала участь лише у миротворчих операціях, то кореспонденти «Народної армії» висвітлювали діяльність українських миротворців, які входили до складу багатонаціональних сил у колишній Югославії та Косово. Також журналісти готували матеріали безпосередньо з місця подій у Лівані, Кувейті, Іраку, Сьєрра-Леоне, Ліберії тощо.

Відповідно, в Україні не було вищого навчального закладу, який би готував саме військових кореспондентів. Лише із захопленням Криму та початком бойових дій на Сході України у 2014 році потреба у військових журналістів та питання їхньої підготовки повернулось на порядок денний. Становлення відбувалось повільно: Військовий

інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка був одним з перших вузів, який у 2015 році започаткував кафедру військової журналістики. Тож відтоді абітурієнти можуть вступити на бакалаврську програму «Військова журналістика та соціальні комунікації».

Інші вузи, такі як Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ), Львівський національний університет, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича тощо, ввели на факультетах журналістики освітній компонент «Військова журналістика». Щоправда, заявлені в програмах фахові компетенції є суто теоретичними і передбачають лише поверхове знайомство з таким напрямом, як військова журналістика.

Повільність у започаткуванні інституту військових журналістів відбувалась, на нашу думку, в першу чергу, через відсутність розуміння, як військові журналісти повинні працювати. Йдеться не лише про правила та умови їхньої роботи, але й про подачу певної інформації. Висвітлення воєнних подій є тяжким випробуванням для будь-якого медіа, журналістської організації або окремого журналіста. Мова йде не тільки про безпеку для здоров'я і життя репортера, але й про те, наскільки суспільство готове сприймати реальну інформацію з місць бойових дій. Також існує питання щодо об'єктивності подачі інформації, але у даній статті це не розглядатиметься і потребує подальшого детального аналізу.

Лише через кілька років Міністерство оборони України ухвалило рішення про створення спеціалізованої радіостанції. Так з'явилась державна військова радіостанція України «Армія FM», яка почала працювати 1 березня 2016 року. Вона веде мовлення в мережі Інтернет і через супутник, також поступово розширює мовлення у FM-діапазоні.

У зв'язку з відмовою від друкованих видань та діджиталізацією, у грудні 2018 року видання «Народної армія» припинило своє існування, а натомість було створено інформаційне агентство Міністерства оборони України – інтернет-ЗМІ «АрміяInform».

Доволі швидко АрміяInform створила мережу кореспондентських пунктів у всіх регіонах України.

Від початку широкомасштабного вторгнення росії мобільні групи агентства висвітлюють події в усіх районах бойових дій: Харківської, Луганської, Донецької, Запорізької області тощо. Інформаційне агентство тісно співпрацює з прес-службами та службами зв'язків з громадськістю військових частин і підрозділів, з військовими організаціями тощо.

Крім цього, у березні 2023 року почало працювати спеціальне військове телебачення – «Армія ТБ». Також працює онлайн-радіостанція ДПСУ «Радіо Кордон».

Саме журналісти військових ЗМІ були першими, які почали професійно висвітлювати події на початку повномасштабної агресії росії проти України. Частина журналістів потрапила у бойові підрозділи на посади прес-офіцерів, деякі, на жаль, загинули.

Українсько-російська війна змусила школу військової журналістики в Україні піднятися на вищій щабель. Поняття «військова журналістика» з'явилась відносно недавно, немає єдиної думки щодо того, кого саме можна вважати військовими журналістами – лише людей у погонах або також і цивільних репортерів, які з ризиком для життя висвітлюють події безпосередньо на фронті. На даний час, після вже 600 днів повномасштабної війни, є низка прикладів чудової роботи саме цивільних репортерів, фотографів та відео-операторів, завдяки яким суспільство дізнається про події у зоні бойових дій.

На думку військового журналіста Тараса Греня: «не варто плутати військових і воєнних журналістів. Тобто журналісти, які працюють на війні, можуть бути фахівцями з висвітлення війни у будь-яких гарячих точках світу. Але вони не є військовими» [3].

Незалежно від того, кого саме слід відносити до військових журналістів, їхня наявність є для країни, яка перебуває у гострій фазі війни, вкрай важливою. Перед військовими кореспондентами стоять кілька важливих завдань:

- відобразити воюючих на фронті людей – бійців і командирів, показати їхню відвагу, ініціативу, кмітливість, готовність до подвигу, стійкість і самовідданість;
- підтримати бойовий дух, викликати гордість за свій народ і свою країну, нагадати про ті цінності, заради яких триває війна;
- відтворити у слові, фотографії, кінохроніці події війни для історії, для майбутніх поколінь.

Підсумовуючи, хочеться виділити кілька аспектів та функцій військової журналістики, які на нашу думку є найважливішими:

- надання громадськості, в т.ч. світовій спільноті, точної та об'єктивної інформації про події в зоні конфлікту, загрози для національної безпеки, а також про досягнення української армії;
- відстеження порушень прав людини в зоні конфлікту, включаючи випадки використання незаконних засобів бою, обстріли цивільної інфраструктури та житлових районів;
- підтримка морального духу військовослужбовців та громадян, які переживають військовий конфлікт, зокрема, через публікації про

героїзм та відвагу українських військових та їхні досягнення, що безпосередньо впливатиме на підняття національного патріотизму;

– підняття рівня довіри і авторитету до нашої армії, захист національного інформаційного поля від нападів агресора і від гібридної та інформаційної війни.

І хоча наступна цитата стосується часів визвольної боротьби ОУН, проте вона не перестала бути актуальною і нині: «Воююча Україна насамперед вимагає, щоб представники ЗМІ відповідально репрезентували свій народ і його визвольну боротьбу перед зовнішнім світом» [4, с. 285].

Загалом, військова журналістика в Україні має велике значення як для інформування громадськості, так і для встановлення демократичних стандартів та контролю над владою в умовах військового конфлікту та інформаційної війни.

Список використаних джерел:

1. Акопян К. А. Медіастика воєнного часу: військова журналістика в українсько-російській війні. Functioning of the ukrainian media during martial law in ukraine scientific monograph. Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. 172 p. P. 5–18.

2. Військова журналістика. Український аспект / укл. : Копотун І. М., Коропатнік І. М., Микитюк М. А., Павлюк О. О., Пасіка С. П., Петков С. В. Київ : ВД «Професіонал», 2023. 676 с.

3. Військовий журналіст Тарас Грень: «Мені подобається, що маю можливість долучитися до правдивої історії». URL: <https://lpnu.ua/news/viiskovyi-zhurnalist-taras-hren-meni-podobaietsia-shcho-maiu-mozhlyvist-doluchytysia-do>

4. Кость Степан. Історія української військової преси : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 340 с.